

Курганська Анастасія Олександрівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ).

Науковий керівник – доцентка Внукова О.М.

СУДОВЕ ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

Судова риторика є однією із маркерів розвитку цивілізації, рівня культури і становлення складної структури задоволення потреб різноманітних верств населення. Розвиток і ускладнення відносин між людьми потребує створення і удосконалення нових і вже існуючих соціальних інститутів для регуляції життя, а це в свою чергу «реалізує їх потреби та забезпечує цілеспрямований розвиток суспільства» [2, с. 125].

Як визначила Грицаєнко Л.М., «судове (юридичне) красномовство – це вид словесного мистецтва, тобто виступи, ораторська діяльність юристів, підсудного та цивільних осіб у процесі розгляду судової справи з позицій законодавства» [3, с. 13]. Традиційно судове ораторське мистецтво включає промови: прокурорську (звинувачувальну), громадського обвинувачувача, адвокатську (захисну), громадського захисника, самозахисну підсудного.

Більшість дослідників вважає, що судове красномовство виникло в часи Стародавньої Еллади у зв'язку з необхідністю апологій – промов на захист. Їх для населення писали логографи – спеціальні майстри своєї справи. Але, на нашу думку, судове красномовство зародилося значно раніше. До нього можна віднести, наприклад, виступи суддів, які оголошували обвинувальний чи помилувальний вирок. Ці виступи мали звучати так, щоб ні в кого не було сумнівів у праві судді виконувати свою справу, а в свою чергу на роль судді можна було поставити правителя держави, царя, короля, васала і т. д. Навіть не маючи окремої гілки влади для здійснення суду за

сучасним розумінням, яке принесла нам Давня Греція, все одно практика судочинства існувала [1, с. 50].

На думку Куфтиреєва П.В. вперше детальна судова система виникла в цивілізації Шумерів: «Численні глиняні таблички з клинописами, а також пізніші посилання на правову систему шумерів дозволяють стверджувати про наявність доволі розвиненої системи формальних юридичних доказів, якими користувались шумери у своїх правовідносинах», а першим відомим кодексом в культурі шумер був «Кодекс Ур-Намму» [4, с. 13]. Куфтиреєва П. В. зазначав, що ця судова система мала можливості регулювати достатньо великий спектр відносин, серед яких найбільш важливими у шумер були землеробство, хліборобство, пивоварство і торгівля.

Велике значення для становлення судового красномовства мали літературні твори і фольклор Месопотамії, які містили повчальні вислови про те, як саме треба жити, щоб не зашкодити іншим і собі. Роль судової влади також могла брати на себе релігійна влада того часу, а саме – жерці храмів [4]. Це призводило до того, що релігійне красномовство тісно пов'язувалось з судовою риторикою, як формою світського красномовства.

Судова система Стародавнього Єгипту перш за все концентрувалась у владі фараона, як абсолютного монарха зі своєї династії. Таке право аргументувалося божественним походженням роду правителів, а саме початку родоводу від головного бога — бога сонця Ра. Попри ці факти, фараон міг спокійно делегувати судову владу на центральні і регіональні органи влади [1, с. 50-51]. У міфах Стародавнього Єгипту є окремі повчальні сюжети, які стосуються бачення потойбічного світу, а також бачення суду над душами мертвих за право потрапити у певне Царство Мертвих – Суду Осиріса [3, с. 23].

Розквітом судового ораторського мистецтва можна позначити період Стародавньої Греції і появу визначних ораторів цього часу – Сократа, Арістотеля, Платон, Демосфен, Геракліт та інших. Судова влада стала значно демократичнішою через зміну соціальної структури. Тодішнє суспільство

сформувалося з міст-полісів, де важливі питання виносились на обговорення для усіх вільних чоловіків – демосу [3, с. 48]. З цього можна зробити висновок, що судова система працювала на основі вільних виборів серед громадян, і аргументація їх позиції і вміння підносити свою думку в обговоренні законів чи вирішенні долі злочинця була дуже суттєвою. Це поєднує судове красномовство із політичним, бо саме поняття політики, управління державою і створення, виконання і регуляція законів нерозривне із однією із основних гілок влади.

Завоювання Греції Римською імперією могло б повністю знищити спадщину античного гуманізму, але натомість Рим запозичив, а потім модернізував культурну спадщину греків, осмислив структуру суспільства і те, які інструменти для цього потрібні, у тому числі і ораторське мистецтво. Красномовство правління Риму характеризується лаконізмом, схожим із лаконізмом спартанських воїнів. Люди почали цінувати можливість висловити свою думку коротко, але змістовно [3, с. 52]. Це поширилось і на судове красномовство, як логічне продовження трансформації риторики в цілому. Призначення судової промови — висвітлити громадську точку зору відносно визначеного злочину та особи підсудного. Римляни, створивши у V ст. до н. е. дванадцять таблиць та систему коментарів до них, заклали основи сучасного законодавства цивілізованих країн (наприклад, у Візантії це проявилось в «Кодексі» імператора Юліана).

Отже, судові системи Стародавнього Світу із характерними особливостями судової риторики, а також загальні аспекти життя людей цивілізації Шумерів, Стародавніх Єгипту, Греції та Риму окреслили подальший шлях розвитку судового красномовства після падіння Римської імперії, у період Середньовіччя, відродження ідеалів гуманізму за Ренесансної епохи, і аж до формулювання раціонального погляду на пізнання світу і суспільства в епоху освіченого абсолютизму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусенко Д. В. Історико-правові аспекти становлення та розвитку принципу доступності правосуддя. *New Ukrainian Law*. 2021. № 6. С. 48-54. URL: <http://www.newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/156/140> (дата звернення: 27.08.2024).
2. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії: Монографія. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 211 с.
3. Грицаєнко Л. М. Основи красномовства: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. К: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 261 с.
4. Куфтирєв П. В. Правові системи давніх держав Месопотамії як джерела для формування концептів доказового права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. URL http://pjuv.nuoua.od.ua/v1_2018/5.pdf (дата звернення: 27.08.2024).

Мартиненко Катерина,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

Київський національний університет

технологій та дизайну (м. Київ).

Науковий керівник – доцентка Коваль О.М.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Досудове провадження є невід'ємною частиною кримінального процесу, що має вирішальне значення для забезпечення справедливості та законності в кримінальних справах. Воно охоплює всі дії, що здійснюються від моменту виявлення злочину до передачі матеріалів до суду або закриття справи. Це початковий етап, на якому збираються докази, проводяться слідчі дії та ухвалюються процесуальні рішення щодо обвинувачення або звільнення від відповідальності.